

DOI: 10.5281/zenodo.3233434

УДК 351.711

*Домбровська С. М., д.держ.упр., проф., начальник ННВЦ НУЦЗУ,
м. Харків,*

Баглик В. С., к.держ. упр., НУЦЗУ, м. Харків

*Dombrovska Svitlana Mykolayina, Doctor of Science in Public Administration,
Professor, Head of educational-scientific-production center at National University of
Civil Protection of Ukraine, Kharkiv,*

*Bahlyk Vitaly Svyatoslavovych, Ph.D. in Public Administration at National Uni-
versity of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv,*

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ СЕРВІСНО-ОРІЄНТОВАНОЇ ЕКОНОМІКИ СФЕРИ ПОСЛУГ

PUBLIC REGULATION OF THE SERVICE-ORIENTED ECONOMY DEVELOPMENT OF THE SERVICE INDUSTRY

У статті проаналізовано новітні підходи до державного регулювання розвитку сервісно-орієнтованої економіки сфери послуг в Україні. Визначено, що сектор послуг вносить важливий вклад у стабілізацію зайнятості працездатного населення, зростання загальної продуктивності праці й інноваційну динаміку національної економіки. Тому й у теоретичному, і в практичному аспектах відчувається потреба в поглибленні розуміння глобалізаційного фактора інноваційного прискорення в ключових секторах сфери послуг, до яких ставляться - стандартизація, регулювання й торгівля на основах розвитку сервісно-орієнтованої економіки.

Ключові слова: *сервісно-орієнтована економіка, сфера послуг, державне регулювання сфери послуг.*

The latest approaches to public regulation of the service-oriented economy development of the service industry in Ukraine have been analysed in the article. It has been defined that the service industry makes an important contribution to the employment stabilization of the able-bodied population, the growth of overall labour productivity and the innovative dynamics of the national economy. Therefore, in the theoretical and practical aspects, there is a need to deepen the understanding of the globalization factor of innovation acceleration in key spheres of the service industry, which include standardization, regulation and trade based on the service-oriented economy development.

Key words: *service-oriented economy, service industry, public regulation of the service industry.*

Постановка проблеми. Становлення й розвиток сервіс-орієнтованої економіки є провідною об'єктивною тенденцією динаміки світової економічної системи. Така тенденція відбиває зростання соціальної ефективності як результату реструктуризації сучасної організації суспільного виробництва.

У міру того, як глобальна економіка стає дійсно усе більш сервіс-орієнтованою, економічна теорія послуг здобуває, відповідно, до зростання значимість як науковообґрунтованої політики прискореного розвитку усієї сфери послуг. Цепопереджає розгляд складного комплексу економічних, соціальних і організаційних проблем, що супроводжують становлення соціально-орієнтованої економіки в кордонах кожної національної економічної системи, обумовлене тим, що в сервіс-орієнтованій економіці сфера послуг перетворюється в основний об'єкт додатка інноваційних зусиль і інвестиційних потоків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблем становлення й розвитку державного регулювання сервіс-орієнтованої економіки й туризму знайшло відбиття у державно-управлінській науковій літературі. У цьому аспекті слід особливо зазначити публікації таких авторів, як [1, 2, 3, 4, 5, 6].

Метою статті є проаналізувати основи державного регулювання розвитку сервісно-орієнтованої економіки сфери послуг.

Виклад основного матеріалу. У цих умовах якісно змінюється й сам механізм динаміки сучасної економічної системи – у новій ситуації вона приводиться в рух переважно наданням послуг на базі їх всесферної диверсифікованості й на основі «індустріалізації» сервіс-орієнтованого виробництва. У результаті кожна первинна ланка «досервісного» суспільного виробництва, переходячи в поле сервіс-орієнтованої економіки, здобуває вже інший об'єктивно-спрямований вектор свого розвитку - відповідно до сервіс-орієнтованого характеру виробництва, що відбивають базові соціальні технології. Тільки при такій умові «несервісні» підприємства зможуть реалізувати свій виробничий потенціал як основний елемент саме сервіс-орієнтованої економіки.

Таким чином, сервісна орієнтація виробничих процесів стає істотною характеристикою кожної первинної ланки суспільного виробництва. Економічний аспект такої сервісної переорієнтації полягає в тому, що, хоча цінність продукту визначається його відповідністю своєму функціональному призначенню, спеціальна сервісна спрямованість даного продукту надає йому додаткову цінність як особливому виду соціально-значимої послуги.

Орієнтація на сервіс якісно міняє алгоритм функціонування підприємства, коли воно направлено рухається у бік максимізації свого виробничого, технічного й соціального потенціалу у сфері обслуговування. Економічна суть такого якісного стрибка полягає в тому, що компанія від виробництва переважно товарів («модель домінування товарів») переходить

до виробництва переважно послуг («модель домінування послуг»).

Сервіс-орієнтовані підприємства характеризуються тим, що виробники орієнтуються на створення доданої вартості на товари за допомогою виробництвотехнічно-складних виробів, які у необхідності вимагають шлейфа сервісного супроводу, тобто створення спеціальних систем їх обслуговування (таке, наприклад, виробництво комп'ютера, експлуатація якого орієнтована на постійне придбання власником комп'ютера зростаючого потоку одиниць програмного забезпечення) [3, с. 29].

У цій ситуації виникають нові, особливі сервіс-галузі, інвестиційна й інноваційна ємність яких перевершує навіть традиційні галузі товарного виробництва. Це пояснюється тим, що в сервіс-орієнтованому виробництві розвинені, у першу чергу, служби послуг – аутсорсинг, спеціалізовані механізми лізингу, матеріально-технічна підтримка експлуатації, професійне навчання зайнятих у сервісній інфраструктурі.

У цілому названі процеси можна характеризувати як революцію у вартісних відносинах ринкової системи - виробники як покупці можуть зняти із себе тягар власника, звівши витрати до вартості володіння й використання даного виробничого ресурсу й завдяки цьому, сконцентрувати обмежені капітальні ресурси на основній функціональній сфері свого підприємства.

Значимість ефективної організації сфери послуг має в сучасних умовах вирішальне значення й для стійкого економічного зростання, оскільки сприяння торгівлі послугами через відкриті ринки й прийняття недискримінаційного режиму має об'єктивним наслідком підвищення рівня зайнятості населення, одержання більш високих доходів, перехід до якісного нового рівня життя.

У свою чергу, відкриття певних секторів національної економіки для регіональної й міжнародної конкуренції надає вітчизняним споживачам можливість доступу до більш широкого кола послуг і до нової якості життєдіяльності, як на національному ринку, так і на закордонному. А все це стимулює місцевих виробників до більшої інноваційності й ефективності в наданні конкурентоспроможних послуг.

Світова економічна криза стала фактором, що стимулюють практично всі країни світу до максимального використання наявного в них економічного потенціалу в невиробничій сфері, насамперед, у сфері міжнародного туризму як специфічного джерела валютних ресурсів. Адже навіть у Європі – самому туристично-розвиненому районі світу, не повністю реалізуються можливості туристичного бізнесу [2].

Основний напрямок зростання ефективності в цій сфері - у зростанні цілеспрямованої активності органів влади муніципального й регіонального рівня, які повинні сприяти розвитку індустрії туризму й адаптації цього специфічного виду (переважно малого й середнього) бізнесу, а також дер-

жавного підприємництва, до реальних умов даної країни, до нинішньої складної економічної ситуації (за рахунок диверсифікованості й розвитку більшості галузевих бізнес-моделей).

З набранням чинності Лісабонським договором (2009) туризм увійшов у сферу пан'європейської політики. Завдання, поставлене відповідними координаційними органами, полягає в тому, щоб додати політиці у сфері туризму статус таких же загальноєвропейських ініціатив, як зниження забруднення навколишнього середовища або екологічність сільського господарства. Економічна метасучасної державної політики у сфері туризму - перетворити туризм у конкурентоспроможний, інноваційний, стійкий і високоприбутковий сектор національного бізнесу. Ці цілі збігаються з економічними імперативами розвитку сучасного конкурентоспроможного ринку туристичних послуг як високоприбуткового сектору національної економіки.

У структурі національної економіки багатьох країн туризм уже перетворився в один із ключових секторів економічної діяльності, ставши важливим джерелом інвестицій у сфері суспільних робіт, будівництва, транспорту, агропромислового комплексу, усієї сервісної сфери. Економічна система сучасного туризму безпосередньо впливає на ефективність роботи безлічі підприємств і організацій усіх розмірів, усіх форм власності й практично всіх галузей національної макроекономіки.

Особливо широкі масштаби придбав так званий «оздоровчий туризм», в економічну орбіту якого втягнуто населення більшості країн світу. Виникла нова сфера глобального конкурентного протистояння національних економік, оскільки оздоровчий туризм за останні роки придбав статус одного з базових конкурентоспроможних елементів ефективно сервіс-орієнтованої економіки. Подальше ігнорування соціальної значимості оздоровчого туризму може обернутися для вітчизняної економіки непоправними втратами, що здатне загальмувати розвиток - як усієї системи національної охорони здоров'я, так і зростання тривалості життя в нашій країні, більше того - законсервувати неефективні методи й інструменти становлення, функціонування й стратегічного розвитку сервіс-орієнтованої економіки.

Усе це свідчить про те, що сьогодні назріла й теоретична, і практична потреба в розробці спеціальної концепції оздоровчого туризму, яка б зуміла не тільки розкрити економічний контекст його реальних проблем, але й відбити значимість оздоровчого туризму як системного елемента зростання економічної ефективності «сервісного виробництва» [1, с. 6].

Важливо відзначити, що в рамках даного дослідження оздоровчий туризм виступає, насамперед, як локалізована в рамках названого сектору (туристичних послуг) репрезентативна модель функціонування й розвитку всієї сервіс-орієнтованої економіки. При такому підході аналіз оздоровчого туризму як названої моделі здатний розкрити сутнісні тенденції всієї сервіс-орієнтованої економіки, чому й визначений вибір теми й логіки справжнього дослідження.

Економічний зміст процесів, що відбуваються у сфері послуг, обумовлене не тільки, що в індустріальному виробництві воно має статус інфраструктурного, допоміжного виробництва, розміри, тенденції й динаміка якого програмується розмірами, тенденціями й динамікою домінантної сфери економічної системи. У цей час сфера послуг сама претендує на статус основної сфери економіки, у зв'язку із чим така економіка одержала в науковій літературі найменування «економіка послуг» (або - «сервіс-орієнтована економіка»). На практиці це означає, що в сервіс-орієнтованій економіці фірми переходять від простого продажу зроблених ними товарів до надання шлейфа сервісних послуг. Така переорієнтація не стільки доповнює основне виробництво, скільки розширює його соціальний і економічний простір. У результаті число робочих місць у сфері послуг перевершує загальне число зайнятих в індустріальному й аграрному сферах економіка.

У сервіс-орієнтованій економіці сектор обслуговування виступає основною сферою в структурі зайнятості, формуючи відповідну структуру джерел валового внутрішнього продукту. Більше того, у країнах сервіс-орієнтованої економіки науково-дослідні інвестиції й наукові послуги звичайно становлять тільки одну третину витрат на дослідження й аналіз, тоді як безпосередньо сектор обслуговування дає близько двох третин валового внутрішнього продукту й стільки ж робочих місць для трудової зайнятості, що властиво практично для сектору послуг у всіх сучасних індустріалізованих країн. Пояснюється це тим, що сучасні інформаційні й інші технології утворюють матеріальні передумова появи нових послуг, включаючи нову й невід'ємну сферу сервіс-орієнтованої економіки - пост-продажний сервіс на базі надання відповідних послуг у процесі обслуговування з використанням сучасних технологій виробництва. Зростання обсягів ультрасучасних ринків (від логістики до мультимедіа, послуги для дослідження й розвитку, ділові послуги й послуги охорона здоров'я, особисті послуги й творчі заняття) нерозривно пов'язане з новаціями у сфері обслуговування. Звідси випливає, що сфера обслуговування повинна показувати більш високий рівень якості в обслуговуванні, чим той, який уже досягнуто в основному виробничому секторі, що вимагає прискореного впровадження інвестицій у розвиток нових типів послуг.

Аналіз сервіс-орієнтованої економіки виявляє наступні основні тенденції розвитку сфери послуг у сучасній економіці [5]:

- розробка технології обслуговування як системи глобальної стандартизації, що вимагає універсалізації виробничо-технічної бази сфери послуг у всіх національних економічних системах;
- інтеграція сфери виробництва й сфери послуг на базі злиття прикладних ініціатив з інноваційними технологічними розробками;
- високий рівень освіти й навчання масового працівника сфери обслуговування (особливо в тих областях зайнятості, які вимагають академічного

навчання висококваліфікованих кадрів);

- досягнення високого рівня інфраструктурної розвиненості сфери обслуговування (у вигляді мобільної телефонії, цифрових технологій, кабельних мереж, принципово нової транспортної системи);

- поява нових ринків на базі появи якісно-нових послуг (інтенсивні продажі спеціалізованого знання на ринках освітніх послуг, сервісний потенціал реалізації гібридних продуктів);

- інтернаціоналізація інтеграційних сфер обслуговування з метою нарощування експорту бізнесу послуг;

- сфера послуг усе частіше представлена регульованими локальними ринками постпродажного обслуговування (в міру насичення споживчого ринку технічною продукцією);

- державне регулювання впровадженням нововведень у секторі послуг за допомогою систематичного обслуговування нововведення на базі розробки виробу за всіма аспектами його функціонального споживання;

- базовими параметрами ринку послуг стають мобільність і новизна, оскільки інтенсивне надання послуги в цей час ще не завжди відповідає вимогам експорту;

- активне подолання слабкої правової захищеності інтелектуальної власності як передумова підвищення економічної ефективності реалізації технічних і інноваційних нововведень у сфері обслуговування.

Значимість підтримки розвитку технологій, створюваних саме для сфери обслуговування (насамперед, - для процесів, що інтегрують надання послуг зі спеціалізованими, пов'язаними з технологіями й програмами у сферах транспорту, енергії, мультимедіа), полягає в тому, що пов'язані із сучасною сервісною технологією програми дослідження вимагають пріоритетного фінансування з метою розвитку виробничого встаткування в аспекті процесів обслуговування. При цьому, розглядаючи основні тенденції динаміки сфери послуг у національній економіці, слід зазначити в якості базової передумови їх формування й реалізації необхідність сталого розвитку економіки країни протягом щодо тривалого тимчасового періоду. Разом з тим, сектор послуг вимагає певної пропорції зі сферою виробництва в аспекті повної зайнятості працездатного населення. Особливо слід зазначити, що позначився тенденцію до аутсорсингу послуг, відбиту в зростанні ділових галузей промисловості послуг. Ще однією важливою особливістю-тенденцією динаміки сфери обслуговування є прогресивна структура зайнятості в даній сфері.

Зростання продуктивності праці у сфері послуг має системне значення, оскільки ефективність послуг не є ізольованою областю, а тісно пов'язана практично з усіма сферами й галузями національної економіки. Економічний зміст сервіс-орієнтованого виробництва полягає в тому, що зростання продуктивності праці у сфері послуг випереджає зростання продуктивності праці в традиційних галузях виробництва і тем змушує їх

піднімати й свій рівень продуктивності. Це означає реальну можливість приросту валового внутрішнього продукту за рахунок переважно зростання продукції у сфері послуг, що типово для розвиненої постіндустріальної економіки. Разом з тим, можливо й зворотний вплив прискореного розвитку сектору послуг як стимулу додаткового підвищення зростання валового внутрішнього продукту за рахунок динаміки основного виробництва. У цьому зв'язку важливо відзначити, що сфері обслуговування властива відносно менша амплітуда коливання в періоди циклічних криз виробництва. А це дозволяє зробити висновок про те, що випереджальний розвиток сфери обслуговування входить до числа антициклічних інструментів державного регулювання виробництва, і використання такого антициклічного ефекту стає стійкою тенденцією при оцінці перспектив розвитку сектору послуг [4].

Оскільки економічні системи стають більш складними, то й відмінності між сферою виробництва й сферою послуг зі ступеню технічної оснащеності або складності використовуваного встаткування стають усе менш значущими. Передача технології від виробничого сектору до сектору послуг свідчить про недостатність матеріальної бази самої сфери обслуговування, про нереалізований потенціал інвестиційного капіталу в інноваційному бізнесі даної сфери. Тому в цей час послуги й бізнес, що спеціалізуються на обслуговування у виробничому секторі, стають усе більш важливими для економіки. Саме тому в методичному аспекті важливо розробити й реалізувати індикатори, що характеризують ступінь інноваційного відновлення бізнесу у сфері послуг, які необхідно зіставляти з аналогічними індикаторами виробничого сектору. Завдяки цьому стає можливою політика прискорення інновацій у фірмах сектору обслуговування. Економічна політика може підсилити інноваційний потенціал, оскільки фірми даного сектору одержують менше державної допомоги й підтримки, чим фірми виробництва.

Особливе місце займає сектор ділових послуг, оскільки інтенсивні ділові послуги вони забезпечують швидкий економічний розвиток за рахунок вторинних (малоінвестованих) факторів виробництва, одночасно формуючи інноваційний підсектор у межах послуг. Із цих позицій економічна значимість послуг полягає в тому, що найближчим часом саме сектор ділових послуг стане домінуючим сектором національної економіки більшості розвинених країн світу, забезпечуючи небачене зростання життєвого рівня населення, який буде залежати від цього більшою мірою, тобто від удосконалення продуктивності ділових послуг, чим від удосконалення безпосереднього процесу виробництва. Перспективна значимість цієї новітньої тенденції продемонстрована бізнесом інтенсивних ділових послуг. При цьому більша частина зростання продуктивності відбувається завдяки впровадженню різних типів інновацій і розвитку внутрішньо-фірмового сервісу, тоді як виробничий сектор як і раніше залишається дже-

релом багатьох технічних процесів і продуктів, інноваційні досягнення яких прийняті діловими фірмами у сфері обслуговування. Однак сектор обслуговування не є пасивним «адаптером» нових методів виробництва, що вимагає нового концептуального трактування політики нововведень у сфері соціальних послуг [3].

Висновки. Таким чином, нами обґрунтовано, що державне регулювання сервіс-орієнтованої економіки носить двоїстий характер, відбиваючи її двоїсту економічну природу - з одного боку, у тій мірі, у якій сервіс-орієнтована економіка реалізує соціально-значимі потреби, вона підлягає прямому державному регулюванню; з іншого боку, у тій мірі, у якій вона реалізує індивідуально-значимі потреби, вона є простором недержавного, непрямого, ринкового регулювання; це дозволяє визначити параметри цільової підготовки управлінських кадрів зі значним туристсько-рекреаційним потенціалом, забезпечивши необхідну спрямованість їх кваліфікації.

Виявлені основні цілі, інструменти й проблеми державного регулювання сервіс-орієнтованої економіки, які покликані адекватно відбити специфіку домінуючого на ринках даної економічної системи малого й середнього бізнесу; це дозволяє розробити специфічну програму фінансового стимулювання названих видів підприємництва, у границях якої бізнес у секторі оздоровчого туризму на початковому етапі свого формування повинен розглядатися не стільки як джерело муніципальних і регіональних податкових вступів, скільки як об'єкт цільового бюджетного кредитування; це дозволяє розробити диференційовані рекомендації адресного характеру, сприятливі прискореному розвитку даного ринку.

Список використаних джерел:

1. Бьюкенен Дж. Конституция экономической политики. URL: http://www.lukyanenko.at.ua/_ld/1/114____.pdf.
2. Білотіл О. М. Дослідження сутності механізму державного управління в туристичній індустрії. *Державне управління науково-освітнього забезпечення підготовки конкурентоспроможних фахівців у сфері цивільного захисту* : збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції. Х. : НУЦЗУ, 2015. С. 74–76.
3. Європейські принципи державного управління / перекл. з англ. О. Ю. Куленкової. К.: Вид-во УАДУ, 2000. 52 с.
4. Карпенко О. В. Механізми формування та реалізації сервісно-орієнтованої державної політики в Україні : дис. ... д-ра наук з держ. упр.: спец. 25.00.02 “Механізми державного управління ; Нац. Акад. держ. упр. при Президентові України. Київ, 2016. 466 с.
5. Приходченко Л.Л. Принципи державного управління як теорія та інструмент забезпечення ефективності. URL: <http://stattionline.org.ua/pravo/28/1125-principi-derzhavnogo-upravlinnya-yak-teoriya-ta-instrument-zabezpechennyaefektivnosti.html>.
6. Чернецька С. А. Сучасні тенденції розвитку міжнародного туризму. *Культура народів Причорномор'я*. 2012. № 232. С.85–88.

References:

1. B'iukenen, Dzh. "The Constitution of Economic Policy [Konstitutsiya ekonomicheskoy politiki]", Available at: http://www.lukyanenko.at.ua/_ld/1/114____.pdf (Accessed 03 June 2017).
2. Bilotyl, O. M. "Investigation of the essence of the mechanism of public administration in the tourism industry [Doslidzhennya sutnosti mekhanizmu derzhavnoho upravlinnya v turystychniy industriyi]." *Derzhavne upravlinnya naukovy-osvitnoho zabezpechennya pidhotovky konkurentospromozhnykh fakhivtsiv u sferi tsyvilnoho zakhystu* (2015): 74-76. Print.
3. Kulenkova, O. Yu. *European Principles of Public Administration [Yevropeyski pryntsypy derzhavnoho upravlinnya]*. Kyiv: VADU-UADU, 2000. Print.
4. Karpenko, O.V. *Mechanisms of formation and implementation of service-oriented state policy in Ukraine [Mekhanizmy formuvannya ta realizatsiyi servisno-orientovanoyi derzhavnoyi polityky v Ukrayini]*, Abstract of Dr.Sc. dissertation, Mechanisms of public administration, National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, Kyiv, 2016. Print.
5. Prikhodchenko, L.L. "Principles of public administration as a theory and an instrument for ensuring efficiency [Pryntsypy derzhavnoho upravlinnya yak teoriya ta instrument zabezpechennya efektyvnosti]", Available at: <http://stacionline.org.ua/pravo/28/1125-principi-derzhavnogo-upravlinnya-yak-teoriya-ta-instrument-zabezpechennyaefektivnosti.html>, (Accessed 12 May 2019).
6. Chernetska, S.A. "Modern tendencies of development of international tourism [Suchasni tendentsiyi rozvytku mizhnarodnoho turyzmu]", *Kultura narodov Prychernomor'ya* 232 (2012): 85-88. Print.

DOI: 10.5281/zenodo.3233430
УДК 338.24

Залізнюк В. П., к.е.н., докторант ТНУ імені В.І. Вернадського, м. Київ

Zalizniuk V., Candidate of Economic Sciences, Ph.D. student of Taurian National University named after V.I. Vernadsky, Kyiv

ОБҐРУНТУВАННЯ СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ ДОПОМОГИ ЯК МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

REFORM OF THE SYSTEM OF INTERNAL FOOD AID AS A MECHANISM FOR PROVIDING THE FOOD SECURITY OF THE COUNTRY